

*Консевич Наталія Павлівна
здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,
Бондаренко Юлія Анатоліївна
доктор педагогічних наук, професор,
Житомирський державний університет імені Івана Франка*

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПИСЬМА У ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ З ДИСГРАФІЄЮ

Письмо є однією з ключових форм мовленнєвої діяльності та важливим компонентом навчальної компетентності дітей молодшого шкільного віку. Воно забезпечує не лише передачу та фіксацію думок на письмі, а й сприяє розвитку мовлення, мислення, уваги та моторних навичок. У дітей з дисграфією процес формування письмових навичок ускладнений, що проявляється у помилках орфографії, порушеннях побудови слів і речень та графічного оформлення тексту. Такі труднощі негативно впливають на засвоєння навчального матеріалу, знижують навчальні досягнення, ускладнюють соціальну адаптацію та можуть призводити до зниження самооцінки і мотивації до навчання.

У численних дослідженнях приділяється увага вивченню дисграфії, її причин, механізмів виникнення та методів корекції. Зокрема, Л. Бартенєва, Е. Данілавічюте, Л. Журавльова, Ю. Коломієць, Ю. Рібцун, В. Тарасун, Л. Тенцер, В. Тищенко, Л. Трофименко, Н. Чередніченко та Л. Тенцер досліджують особливості формування писемного мовлення та специфічні труднощі письма у дітей із мовленнєвими порушеннями.

Формування письмових навичок у дітей молодшого шкільного віку є одним із ключових етапів навчання, адже саме на цьому етапі закладаються основи грамотності, що визначають подальший освітній розвиток дитини. Проте у деяких дітей освоєння письма може супроводжуватися труднощами, серед яких однією з найпоширеніших є дисграфія. Це специфічне порушення, що ускладнює здатність правильно та швидко писати, часто за умови нормального інтелектуального розвитку. Дисграфія значно впливає на самооцінку дитини та її мотивацію до навчання. Вона може проявлятися через

труднощі у відтворенні літер, їх розпізнаванні у словах, а також у формуванні чіткого і зрозумілого почерку. Ураховуючи ці проблеми, важливо своєчасно діагностувати порушення та розробляти індивідуальні методи корекційної роботи.

Дослідники по-різному класифікують помилки, що виникають у дітей молодшого шкільного віку з дисграфією. Основні групи таких порушень включають: неправильне написання літер; заміну подібних за виглядом або звучанням літер; порушення структури слова, що проявляється у перестановках, пропусках, додаваннях або повтореннях букв і складів; порушення структури речення, наприклад, роздільне чи злитне написання слів; а також аграматизми – помилки у граматичній побудові письмового тексту [2, с. 188].

Є. Собонович, спираючись на нейропсихологічний підхід, виділяє труднощі письма, які часто залишаються недостатньо дослідженими в логопедичній літературі. Особлива увага приділяється регуляторній дисграфії, що пов'язана з недостатнім розвитком довільної регуляції дій, зокрема планування та контролю. Діти з цим порушенням мають труднощі з концентрацією, проявляють імпульсивність і складно переключаються між діяльністю. У їхньому письмі спостерігаються повторення букв, складів або слів, пропуски, антиципації, злиття слів, а також порушення мовного аналізу. Недостатній контроль за технічними аспектами письма та орфографією призводить до помилок у використанні великої літери та написанні ненаголошених голосних [3, с. 4].

Л. Тенцер описує інший тип порушень, пов'язаний із труднощами підтримки активного тону кори головного мозку. Такі діти швидко втомлюються, повільно включаються у завдання, а працездатність змінюється протягом уроку або тижня. Через втому з'являються грубі помилки, письмо стає повільним, а автоматизація навичок відбувається з труднощами. Можливі зміни м'язового тону, утримання робочої пози, а також коливання розміру, нахилу та натиску літер [4, с. 103].

Третій тип труднощів, визначений Л. Журавльовою, називається зорово-просторовою дисграфією правопівкульного типу. Права півкуля мозку відповідає за зорово-моторну координацію, орієнтацію у просторі та здатність об'єднувати частини в цілісний образ [1, с. 25].

З огляду на вищезазначене, формування навичок письма у дітей молодшого шкільного віку з дисграфією має низку специфічних особливостей, які пов'язані з порушеннями процесів мовленнєвого аналізу та синтезу, просторово-часової орієнтації, моторики та координації. По-перше, у таких дітей спостерігаються труднощі з аналізом і синтезом мовленнєвого матеріалу. Вони можуть плутати звуки за акустико-артикуляційними ознаками, наприклад, дзвінки та глухі приголосні, неправильно визначати кількість або порядок звуків у слові, а також допускати помилки у розумінні морфологічної структури слів – пропускати або замінювати частини слова, невірно змінювати закінчення.

По-друге, у дітей з дисграфією спостерігаються порушення просторового сприйняття та орієнтації. Вони можуть плутати букви, схожі за графічною формою, неправильно розташовувати їх у слові, допускати перестановки або пропуски літер та складів, а також порушувати просторову організацію письма – виходити за лінійку, не дотримуватися нахилу та розміру букв. По-третє, проблеми з дрібною моторикою та координацією рухів проявляються у повільному і нерівномірному письмі, надмірному напруженні м'язів руки, нестійкості почерку та зміні розміру і нахилу букв, а також у пропусках або додаванні зайвих елементів букв. По-четверте, у таких дітей спостерігаються труднощі з контролем і автоматизацією письмових навичок. Вони повільно оволодівають граматичними та орфографічними правилами, мають проблеми з узгодженням слів у реченні, часто порушують порядок слів і швидко втомлюються під час письмових робіт.

Таким чином, формування письмових навичок в дітей молодшого шкільного віку з дисграфією вимагає спеціально організованого підходу, який поєднує корекційні та розвивальні заходи. До таких заходів належать вправи на розвиток фонематичних процесів, просторово-часового сприйняття, дрібної

моторики та координації рухів, що забезпечують ефективне засвоєння письмових навичок. Важливе значення має індивідуалізація навчального процесу, використання логопедичних вправ, сенсорних і моторних тренувань, а також застосування візуальних, тактильних та аудіальних підказок, які допомагають дітям правильно орієнтуватися у структурі слова і речення. Крім того, комплексний підхід включає поступову автоматизацію письма, контроль за дотриманням орфографічних правил та розвиток уваги й самоконтролю, що сприяє підвищенню навчальної мотивації та впевненості дитини у власних можливостях.

Список використаних джерел

1. Журавльова Л. С. Сучасний стан логопедичної практики корекційної роботи з молодшими школярами з дисграфією. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія № 19: Корекційна педагогіка та психологія. Випуск 34 [зб. наук. праць]*, 2017. С. 24–32.

2. Махоня В. Теоретичні основи формування писемного мовлення у дітей молодшого шкільного віку. Сучасний погляд на дисграфію. *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2018. Вип. 19(1). С. 186–189.

3. Соботович Є. Критерії оцінювання мовленнєвого розвитку дитини (у його лексичній ланці) на різних вікових етапах. *Дефектологія*. 2003. №2. С. 2–11.

4. Тенцер Л. Обґрунтування та зміст діагностичної методики дослідження навичок письма у молодших школярів із дисграфією. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 19: Корекційна педагогіка та психологія : збірник наукових праць*. Київ: НПУ імені М. П. Драгоманова, Київ, 2015. Вип. 29. С. 102–112.